

The Adaptation of Thai Farmers in Isaan after the End of the Mystery of the ASEAN Community

Chanajai Muenthaisong¹, Saksri Suebsing²

¹Program of Public Administration, Faculty of Law & Politics

²Faculty of Faculty of Education

^{1,2}Roi Et Rajabhat University, Thailand

¹E-mail: chanajaim@gmail.com

Abstract

The purpose of this research was to study the adaptation of Thai farmers in Isaan after the end of the mystery of the ASEAN Community of Tambon Tha Muang, Amphur Selaphum, Roi Et Province. Data were collected by in-depth interviews between November 2016 and July 2018.

The research found that the problems and adaptation of farmers in Tambon Tha Muang, Amphur Selaphum, Roi Et Province were composed of production, marketing, management and debt. The details are as follows: **production problem**, divided to 1) The problem of chemical fertilizer, we found that some farmers try to reduce the usage of chemical fertilizers, but it is difficult because every household wants to get production on target. 2) The problem of labor, the use the less labor farmer method, labor that they can do bargain or use their cousins 3) Floods are adjusted by tracking weather forecasts and each rainfall quantity Toppan for farming in order to meet the target. Marketing problems, divided to 1) Lower the price of rice, the farmers focus on grouping into a village network to sell rice to different areas. The idea is to claim and negotiate with the relevant agencies. **The management** problem found that the farmers' rents in the community relied on negotiations to reduce the price of farm land with their owners who are live in the community. **Debt problems** found that farmers in the community tried not to raise the debt. If they need to borrow money, they will use the loan system. Planning for household expenses Encourage household members to earn extra income and reduce household expenses.

Keywords: Adaptation, Thai farmers in Isaan, ASEAN Community

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปรับตัวของชาวนาไทยในอีสานหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ของชาวนา ต. ท่าม่วง อ. เสดภูมิ จ. ร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2560- กรกฎาคม พ.ศ. 2561

ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาและการปรับตัวด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการจัดการ และด้านหนี้สิน โดยมีรายละเอียด ดังนี้ ปัญหาด้านการผลิต แบ่งเป็น 1) ด้านปัญหาปุ๋ยเคมี พบว่า ชาวนาบางกลุ่มพยายามลดการใช้ปุ๋ยเคมีแต่เป็นไปได้ยากเพราะทุกครัวเรือนต้องการได้ผลผลิตตามเป้าหมาย 2) ด้านแรงงาน พบว่าเลือกใช้วิธีการทำนาที่ใช้แรงงานน้อย และเป็นแรงงานที่สามารถต่อรองราคาได้ หรืออาจใช้การจ้างญาติพี่น้องของตน 3) น้ำท่วม มีการปรับตัวโดยการติดตามข้อมูลการพยากรณ์อากาศ และปริมาณน้ำฝนในแต่ละครั้ง เพื่อวางแผนการทำนาให้ได้ตามเป้าหมาย ปัญหาด้านการตลาด 1) การกดราคาและราคาข้าวตกต่ำ ชาวนาให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในหมู่บ้านเพื่อนำข้าวไปขายต่างพื้นที่ และมีแนวคิดที่อยากจะเรียกร้องและต่อรองกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัญหาด้านการจัดการ พบว่า การเช่าที่นาของชาวนาในชุมชนอาศัยการเจรจาต่อรองเพื่อขอลดราคาเช่าที่ดินทำนากับเจ้าของที่ ซึ่งเป็นคนในชุมชน ปัญหานี้สิน พบว่า ชาวนาในชุมชนชาวนาพยายามที่จะไม่ก่อหนี้เพิ่ม หรือหากจำเป็นต้องกู้เงินก็จะใช้การกู้เงินในระบบ มีการวางแผนค่าใช้จ่ายในครัวเรือน โดยส่งเสริมให้สมาชิกในครัวเรือนหารายได้เสริมและลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

คำสำคัญ: การปรับตัว ชาวนาไทยในอีสาน ประชาคมอาเซียน

1. บทนำ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกที่ก่อตั้งอาเซียนและเมื่ออาเซียนเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวมาไทย ทั้งนี้ อาเซียนได้ถือกำเนิดขึ้นในปี ค 1967 .ศ.เป็นไปเพื่อตอบสนองความมั่นคงในภูมิภาค สืบเนื่องจากในช่วงระยะเวลาดังกล่าว บริบทระหว่างประเทศอยู่ในสภาวะสงครามเย็น การรวมตัวในภูมิภาคจึงเริ่มขึ้นเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นสำคัญ ทั้งนี้ ไทยเป็นหนึ่งในสมาชิกหลักที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งซึ่งประกอบด้วย ไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และสิงคโปร์ ประภัสสร เทพชาตรี), (2555เมื่อบริบทโลกได้ผ่อนคลายความตึงเครียด มิติของความมั่นคงระหว่างประเทศ ที่เป็นมิติทางด้านการทหาร การรุกรานก็เปลี่ยนไป โดยมุ่งเน้นมาที่ความมั่นคงของมนุษย์ และความมั่นคงทางอาหารเพิ่มมากขึ้น โดยความมั่นคงทางอาหารได้ถูกกล่าวถึงครั้งแรกในปี ค 1996 .ศ.ที่ประเทศอิตาลี วิลล์พัชร์ ประเสริฐศักดิ์), (2558ทั้งนี้พัฒนาการของอาเซียนได้ก้าวมาถึงจุดที่ต้องการการบูรณาการในทุกรูปแบบ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง การที่อาเซียนได้เข้าสู่ประชาคมอาเซียน เมื่อธันวาคม อันประกอบด้วย ประชาคมก 2015ารเมืองและความมั่นคงอาเซียนประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ประภัสสร เทพชาตรี),

(2555การรวมกลุ่มในอาเซียนให้เป็นตลาดเดียว ทำให้เกิดตลาดที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ก่อให้เกิดการลงทุนจากต่างประเทศเข้ามาไทยและอาเซียนมากขึ้น สมเกียรติ ตั้งกิจวาณิชย์, (2555อาจสรุปได้ว่า ประชาคมอาเซียนคือการรวมตัวของประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน ซึ่งมีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกันหรืออาจเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความใกล้ชิด หนาใจ หมั่นไธสง), (2558และการรวมตัวในกลุ่มประชาคมอาเซียนก็อาจแยกย่อยไปได้ อีกว่า เป็นกลุ่มประเทศที่เป็นหมู่เกาะเช่นมาเลเซีย อินโดนีเซียและสิงคโปร์ หรือ กลุ่มไทยและ CLMV (กัมพูชา สปป.แต่ละกลุ่มก็จะมีประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงใน ที่เป็นลักษณะของดินแดนติดต่อกัน (ลาว เมียนมาร์ เวียดนาม. รูปแบบที่แตกต่างกันไปแต่สิ่งที่ไม่ค่อยจะมีความต่างมากคือ โชนของที่ตั้ง สืบเนื่องจากการที่ประชาคมอาเซียน มาจากการรวมตัวของกลุ่มประเทศที่มาจากโซนภูมิศาสตร์ที่ใกล้เคียงกัน ทำให้พืชประจำถิ่นไม่มีความแตกต่างกัน

ภายใต้บริบทประชาคมอาเซียนพบว่า การปลูกข้าว จึงเป็นพืชหลักที่ประเทศในกลุ่มนี้สามารถผลิตได้ และข้าวยังถือได้ว่าสำคัญต่อการบริโภคในกลุ่มประชากรในภูมิภาคอาเซียน แม้ว่าสัดส่วนการบริโภคจะลดลงเพราะคนมีรายได้มากขึ้น มีทางเลือกในอาหารประเภทอื่นมากขึ้น แต่การใช้ประโยชน์จากข้าวก็มีมากขึ้น ซึ่งผันแปรกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น มุลนิธิข้าวไทย), (2558

การรวมตัวในนามของประชาคมอาเซียน เมื่อปลายปี ค 2015 .ศ.และได้ทำการเจรจาการลดภาษีให้ เป็น %0ในสินค้าประเภทการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าว แต่ก็พบว่าหลายชาติในอาเซียน ต่างต้องการคงภาษี การนำเข้าในระดับหนึ่ง เช่นมาเลเซีย อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ อย่างไรก็ตามพบว่า ประเทศในกลุ่ม CLMV โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวียดนามได้เข้ามามีส่วนแบ่งทางการตลาด โดยเวียดนามได้เป็นผู้ค้าข้าวอันดับ ในอาเซียนและ 1 2011-2009 .ศ.มาก็เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ตั้งแต่ ปีคของโลก สำหรับผลผลิตต่อไร่ พบว่าเวียดนาม 2 เป็นอันดับเฉลี่ย 3 กิโลกรัมต่อไร่ สูงที่สุดในอ 853 ปี ประมาณอาเซียน ขณะที่ไทยอยู่ที่ กิโลกรัม เวียดนามมีผลผลิตต่อไร่สูงเป็น 447 อर्थ พิศาลวานิช) เอเชีย รองจากเกาหลีใต้ ญี่ปุ่น จีน 4 อันดับ, (2557จากการรวมตัวเมื่อเข้าสู่การบูรณาการใน

ด้านประชาคมประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกที่ก่อตั้งอาเซียนและเมื่ออาเซียนเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวนาไทย การรวมกลุ่มในอาเซียนให้เป็นตลาดเดียว ทำให้เกิดตลาดที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ก่อให้เกิดการลงทุนจากต่างประเทศเข้ามาไทยและอาเซียนมากขึ้น สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์), (2555ภายใต้บริบทประชาคมอาเซียนพบว่า การปลูกข้าว จึงเป็นพืชหลักที่ประเทศในกลุ่มนี้สามารถผลิตได้ และข้าวยังถือได้ว่าเป็นสำคัญต่อการบริโภคในกลุ่มประชากรในภูมิภาคอาเซียน แม้ว่าสัดส่วนการบริโภคจะลดลงเพราะคนมีรายได้มากขึ้น มีทางเลือกในอาหารประเภทอื่นมากขึ้น แต่การใช้ประโยชน์จากข้าวก็นับว่ามีมากขึ้น ซึ่งผันแปรกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น มุลนิธิข้าวไทย), (2558จากการรวมตัวเมื่อเข้าสู่การบูรณาการในด้านประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนก็พบว่า ข้าวยังคงเป็นสินค้าการเมืองที่ประเทศสมาชิกยังคงเข้าแทรกแซงทั้งในด้านราคาและตลาด สืบเนื่องจากบางประเทศอาจผลิตได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศ มุลนิธิข้าวไทย), (2558

ทั้งนี้ ชาวนาไทย ได้เป็นหัวใจสำคัญในการศึกษาด้านวัฒนธรรมชุมชน และและแนวคิดด้านวัฒนธรรมชุมชนได้พัฒนาจนสามารถเป็นเสาหลักในการพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนและรัฐบาลไทยได้ปรับใช้เพื่อจัดทำเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา), (2541แม้ว่ากระแสของทุนนิยม จะเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตชาวนา แต่ก็พบว่า ชาวนาได้ดำรงอยู่ภายใต้การพึ่งพิงเศรษฐกิจนอกภาคการเกษตรและสามารถดำรงอยู่โดยไม่ตกอยู่ในอิทธิพลของทุนนิยม มณีนัย ทองอยู่), (2546พร้อมกันนี้ ชาวนายังถือได้ว่าเป็นหน่วยการผลิตที่สำคัญและมีประสิทธิภาพ ณรงค์ เพชรประเสริฐ), (2541รวมทั้งกรณีที่รัฐบาลจะเพิ่มแรงเสริมด้วยการให้แรงจูงใจเพื่อให้เกษตรกรบางส่วนหันไปปลูกพืชอื่นแทนการทำนา โปสตุเดย์), (2559นอกเหนือจากนั้น ชาวนายังต้องเผชิญกับภาวะโลกร้อน สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนไป การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน์หรือแม้กระทั่งภัยพิบัติต่างๆ วิเชียร เกิดสุข), (2555

เมื่อข้าวได้เป็นหนึ่งในผลิตผลที่มีความอ่อนไหวที่รัฐบาลแต่ละชาติต้องให้ความสำคัญ ดังนั้น ผู้ผลิตข้าวหรือชาวนาก็จะกลายเป็นกลุ่มคนสำคัญที่รัฐบาลในประเทศสมาชิกให้ความสนใจเป็นพิเศษ การต่อสู้ การต่อรอง การปรับตัวของชาวนา จึงเป็นมิติที่สำคัญเช่นกัน ทั้งนี้ จากกรอบการค้าเสรีในบริบทของประชาคมอาเซียนที่กดดันในด้านคุณภาพ การต่อสู้กับประเทศเพื่อนบ้านทั้งในด้านราคา ปัจจัยการผลิต การปรับตัวในด้านการเรียนรู้เทคโนโลยี ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อปรับตัวของชาวนาทั้งสิ้น นอกเหนือจากนั้น ชาวนายังคงเผชิญกับภาวะความผันแปรของภูมิอากาศ นโยบายของรัฐบาล และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป อีกทั้งในขณะนี้พบว่า กระแสของความเข้มข้นของประชาคมอาเซียนได้แผ่ลงมาก และรัฐบาลมีโจทย์ใหม่ที่ท้าทายมากกว่าเรื่องประชาคมอาเซียน

สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาชุมชน ตุนขนาดเล็กที่อยู่ร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นชุมชน.เสลภูมิ จ.ท่าม่วง อ.ใกล้เคียงกับที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด และเป็นชุมชนที่กำลังได้รับอิทธิพลจาก ‘การกลายเป็นเมือง’ ที่มาพร้อมกับการเติบโตของมหาวิทยาลัย ดังนั้น ผู้วิจัย จึงต้องการศึกษาว่า ชาวนา ไร่ร้อยเอ็ด .เสลภูมิ จ.ท่าม่วง อ.เปลี่ยนแปลงในสถานการณ์มีแนวทางการปรับตัวต่อการเป หลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างไร

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการปรับตัวของของชวานา ต.ท่าม่วง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด ในยุคหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

2. แนวคิดและทฤษฎี

2.1 แนวคิดการก่อตั้งอาเซียนและประชาคมอาเซียน

อาเซียนคือองค์กรที่ตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและความมั่นคง เริ่มก่อตั้งเมื่อกรกฎาคม ค 1961 .ศ.โดยไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ได้ร่วมกันจัดตั้งสมาคมอาสาหรือ Association of South East Asia ขึ้นเพื่อให้เกิดความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่ดำเนินการได้เพียง ปี ก็หยุดชะงัก เนื่องจากความผันแปรทางการเมืองระหว่างประเทศอินโดนีเซียและมาเลเซีย จากนั้น 2) อาเซียน ก่อตั้งโดยปฏิญญาอาเซียน The Bangkok Declaration เมื่อ 1967 .ศ.สิงหาคม ค 8สมาชิกผู้ก่อตั้งมี 5 ชาติ ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์และบรูไนที่เข้ามาเมื่อ 1984 .ศ.กรกฎาคม ค 18จากนั้นอาเซียนได้เปิดรับสมาชิกใหม่คือเวียดนาม ค 1995 .ศ.สปป 1997 .ศ.ลาว ค.พม่า ค 1997 .ศ.กัมพูชา ค 1999 .ศ. การทำงานของอาเซียนยึดหลักของฉันทมติและการไม่แทรกแซงซึ่งเรียกว่า “ วิถีทางของอาเซียน ” ประภัสสร) เทพชาตรี, (2555จนกระทั่งสงครามเย็นเสร็จสิ้น หลายประเทศในแถบนี้ได้เปิดประเทศเพื่อตอบสนองการค้าการลงทุนที่เกิดขึ้นในทุกภูมิภาคทำให้การเปิดรับสมาชิกใหม่เกิดขึ้นโดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ การพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกัน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมควรได้เข้ามาจับบทบาทในการรวมตัวของภูมิภาคมากขึ้น แนวคิดนี้ได้ส่งผ่านรูปแบบการค้าเสรีและอาเซียนได้รวมตัวกันเพื่อจัดตั้งเขตการค้าเสรี ในปี ค 1992 .ศ.ทั้งนี้เนื่องจากกรอบการค้าเสรีในบริบทขององค์การการค้าโลกไม่อาจเอื้อผลประโยชน์แก่สมาชิกจำนวนมาก และได้จึงเกิดแนวคิดการค้าเสรีแบบทวิภาคีและการรวมกลุ่มเขตการค้าเสรี ทั้งนี้เป็นไปเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองกับกลุ่มการค้าอื่นๆ เพื่อเพิ่มการแข่งขัน รวมทั้งดึงดูดการค้าการลงทุนจากต่างประเทศ กรมอาเซียน), (2552

แม้ว่าอาเซียนจะก่อตั้งในปี ค 1967 .ศ.และเป็นการก่อตั้งในบริบทของสงครามเย็นที่มีนโยบายแบบแฝงด้านความมั่นคงในภูมิภาคและเมื่อสงครามเย็นยุติลงทำให้อาเซียนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ทำให้อาเซียนต้องมีการปรับเปลี่ยนหลายอย่างในองค์กร เช่นกลไกความร่วมมือหรือโครงสร้างขององค์กร และอาเซียนได้เปิดรับกลุ่มประเทศ CLMV ซึ่งมีพื้นฐานด้านการเมืองที่ต่างจากสมาชิกเดิม แต่ทั้งนี้ประเทศสมาชิกที่รับเพิ่มล้วนมาจากประเทศที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเดียวกันและการเปิดรับสมาชิกจากกลุ่ม CLMV ทำให้อาเซียนมีความหลากหลายอย่างมากทั้งในด้านความเชื่อและค่านิยม โดยพิจารณาได้จากสังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ซึ่งแตกต่างจากการรวมตัวของประเทศในแถบยุโรปที่ให้ความสำคัญในเรื่องของเสรีประชาธิปไตยและปัจเจกบุคคล อรณิข รุ่งธิปานนท์), (2557

อย่างไรก็ดีพบว่าเขตการค้าเสรีของอาเซียน ได้เริ่มมีพัฒนาการการรวมกลุ่มทางด้านเขตการค้าเสรีในอาเซียน หรือ AFTA เริ่มตั้งแต่ปีค 1992 .ศ.ส่งเสริมให้มีการค้า การบริการและการลงทุน และมีการจัดทำกรอบความตกลงด้านการค้าและการบริการของอาเซียน ในปีค 1995 .ศ.และกรอบการตกลงว่าด้วยเขตการลงทุนของ

อาเซียน ในปี 1998 .ศ.อาเซียนยังได้จัดตั้งโครงการความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมอาเซียนเพื่อสนับสนุนการแบ่ง
สรรการผลิตและการใช้วัตถุดิบในภูมิภาค

ทั้งนี้การตั้งเป้าเพื่อเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จะส่งผลให้ประชาคมอาเซียนเป็นภูมิภาคมีตลาด
และฐานการผลิตเดียว ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายทรัพยากรได้อย่างเสรี ทั้งนี้เป้าหมายของการรวมตัวเป็น
ประชาคมอาเซียนจะประกอบด้วยความเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน
ด้านเศรษฐกิจของอาเซียน การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเสมอภาค การบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก

การดำเนินงานเพื่อให้เป็นตามกรอบเขตการค้าเสรีไทยได้ทำการเปิดเสรีการค้าสินค้า ซึ่งไทยได้ผูกพัน
สินค้าทุกรายการ จำนวน 16 ภายใต้อุตสาหกรรมค้าเสรี การเปิดเสรีการค้าบริการ การเปิดเสรีการลงทุน การเคลื่อนย้าย
แรงงานฝีมืออย่างเสรี การดำเนินงานตามความร่วมมือสาขาอื่นๆ สำหรับประโยชน์ที่ไทยจะได้รับ จะทำให้อาเซียน
เป็นกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดกับไทย การรวมตัวเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จะกลายเป็น
ตลาดที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาค ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะช่วยในการขยายตัวด้านการค้า การลงทุนของไทย ทำให้
ผู้ประกอบการของไทยมีความพร้อมและมีการปรับตัว ผลักดันขีดความสามารถของผู้ประกอบการของไทย
ยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน)กรมอาเซียน, กระทรวงการต่างประเทศ, (2015

การเป็นประชาคมอาเซียนพบว่า สินค้าประเภทข้าว เป็นสินค้าประเภทอ่อนไหวที่ยังคงภาชีนำเข้าไปใน
ระดับหนึ่งและพบว่ากลุ่ม CLMV ก็คือประเทศที่สามารถผลิตข้าวและเป็นประเทศส่งออกที่สำคัญ นับได้ว่าเป็นสิ่งที่
ท้าทายชาวนาไทยในการที่จะรักษาตลาดส่งออกของตนเองเช่นกัน

2.2. การปรับตัวของภาคเกษตรในต่างประเทศหลังการเกิดการค้าเสรี

การปรับตัวของเกษตรกรเม็กซิโก เมื่อเม็กซิโกเข้าการเปิดการค้าเสรี ทำให้ผลผลิตอย่างข้าวโพดมี
ราคาที่ถูกลง คนเริ่มปลูกน้อยเพราะถือว่าไม่คุ้มทุน ภาคเกษตรในเม็กซิโกจึงมีการปรับตัวต่อระบบการค้าเสรี ดังนี้
(1เกษตรกรเริ่มเปลี่ยนอาชีพ (2แรงงานเกษตรจะย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองใหญ่ ส่งผลต่อแรงงานในเมืองโดยค่าแรงใน
เมืองจะต่ำอย่างต่อเนื่อง

การปรับตัวของเกษตรกรฟิลิปปินส์ สหภาพยุโรป – สามารถสรุปได้ดังนี้ (1เกษตรกรนิยมปลูกพืช
ส่งออกของฟิลิปปินส์ เช่น น้ำมันมะพร้าว และสัตว์น้ำ เช่น ปลา ผลไม้ได้แก่ กุ้ง สับปะรด อย่างไรก็ตามพบว่า
ผลกระทบด้านลบจากการค้าเสรีของทั้งสองยังไม่ปรากฏ แต่มีข้อมูลพิสูจน์ได้ว่า ปัญหาความยากจนในชนบทของ
ฟิลิปปินส์ลดลงมากกว่าในเมือง

การปรับนโยบายการเกษตรในสหรัฐอเมริกา ไม่ได้เน้นในการเข้าไปช่วยเหลือในการปรับเปลี่ยน
นโยบาย แต่ได้ใช้โปรแกรมการปฏิรูปทางด้านเกษตรกรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายการค้าของสหรัฐอเมริกา
เน้นการสร้างรายได้แบบดั้งเดิม)Blandford and Boisvert, 2004 (ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนโยบาย
การเกษตร ปัจจุบันจะรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนนโยบายเกษตรและการค้า
ภายในประเทศ โดยการวัดใน (1 กลุ่ม ได้แก่ 3การลดลงของมูลค่าสินทรัพย์ (2ทรัพยากรมนุษย์ (3ความยากจน
อย่างถาวร จากการเปลี่ยนแปลงนโยบายการเกษตรและการค้าภายในประเทศ พบว่า การประมาณค่าใช้จ่ายสรุป

ได้ว่า หลังจากกระยะเริ่มแรก ซึ่งมีการชดเชยการลดลงของมูลค่าสินทรัพย์ ค่าใช้จ่ายของนโยบายปฏิรูปใหม่จะลดลงจากนโยบายเดิมมาก การติดตามผลกระทบหลังการปฏิรูปนโยบาย รัฐบาลกลางสนับสนุนการจัดการความเสี่ยงเป็นตัวช่วยในด้านให้ความรู้ จัดหาทุน ฝึกอบรม การดำเนินการต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล ซึ่งทำให้รายได้ฟาร์มเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ วันเพ็ญ ทับทิมแก้ว) กระทรวงเกษตรมีการประกันพืชผล 4, 2558(

2. ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา ต.ท่าม่วง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ดโดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเว็บไซต์ต่างๆ รวมทั้งการเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก สังกัด ศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน เกษตรกรที่มีอาชีพทำนา นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ นักวิชาการด้านการพัฒนา ทำการเก็บข้อมูลระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2560-กรกฎาคม 2561 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

3. ผลการศึกษา

3.1 พัฒนาการด้านการพัฒนาของชุมชนชาวนา ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

การทำนากับพัฒนาการของชุมชนกับการทำนา ชาวนาในชุมชนชาวนา เดิมเป็นกลุ่มชาวบ้านที่ย้ายมาจากบ้านนาพิงสวน แขวงเวียงจันทน์ ที่อพยพย้ายถิ่นเพื่อหาพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ในการตั้งรกราก จนได้พื้นที่ที่เหมาะสมและอุดมสมบูรณ์คือบริเวณแม่น้ำชี จึงพากันตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ฝั่งซ้ายของลำน้ำชี โดยทำลางน้ำชีของชุมชนมีต้นมะม่วงใหญ่อยู่หนึ่งต้น คนในชุมชนจึงนำชื่อต้นมะม่วงมาตั้งเป็นชื่อบ้านและให้ชื่อบ้านว่า “ท่าม่วง” ในช่วงตั้งรกรากคนในชุมชนชาวนา “ทุกครัวเรือน” ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก โดยเลือกปลูกข้าวซึ่งถือว่าเป็นพืชที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอย่างมาก ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งในชุมชนชาวนาที่กล่าวว่า

“...คนบ้านท่าม่วงส่วนใหญ่อพยพมาจากลาว ตำนานเล่าว่าคนรุ่นแรกที่ย้ายเข้ามาเป็นคนจากเวียงจันทน์ฝั่งลาว เห็นน้ำชีตรงนี้ถ้าจะตั้งหมู่บ้านได้ จึงเลือกตั้งหมู่บ้าน พอคนเริ่มเยอะขึ้นก็มีโรงเรียนให้เด็กน้อยได้เล่าเรียนตอนแรกให้ไปเรียนกับพระที่วัด พอคนเยอะขึ้นก็สร้างเป็นโรงเรียนท่าม่วงให้เด็กมันได้เรียนได้มีความรู้ไปทำงาน...” (คุณน้อย เกษตรกรในชุมชนชาวนา, 2561: สัมภาษณ์)

เมื่อชุมชนขยายและเติบโตมากขึ้น ถนนลูกรังเส้นแรกถูกสร้างต่อมาจากบ้านเกาะแก้วที่ราวปี พ.ศ. 2503 ที่ตัดผ่านในกลางชุมชนชาวนาไปยังตำบลนาเมือง การเข้ามาของถนนลูกรังถือเป็นจุดพลิกผันและจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน

“...ความเจริญมันมาพร้อมกับถนน พอมีถนนแล้วคนก็เข้ามาอยู่กันเยอะขึ้น
คนบ้านเราก็เอาของไปแลกกับบ้านอื่นได้ง่ายขึ้น ไม่ลำบากเหมือนตอนไม่มีถนน ต้อง
เดินผ่านป่าใช้เวลานานและอันตราย...” (คุณฉวีวรรณ เกษตรกรในชุมชนชานา,
2561: สัมภาษณ์)

ในช่วงเวลาประมาณปี พ.ศ. 2521 เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในพื้นที่ภาคอีสาน ซึ่งชุมชนชานาได้รับ
ผลกระทบจากการไหลบ่าของน้ำจากสันเขาภูพานและน้ำที่เอ่อล้นขึ้นมาจากลำน้ำชี ส่งผลให้พื้นที่ลุ่มจำนวนมากถูก
น้ำท่วม พืชผลการเกษตรเสียหาย ชาวบ้านจำนวนมากต้องใช้ชีวิตอยู่บนหลังคาบ้าน บางส่วนอพยพไปอยู่พื้นที่
อื่น ผลจากน้ำท่วมใหญ่ในครั้งนั้น ส่งผลให้คนในชุมชนจำเป็นต้องรีบฟื้นฟูสภาพความเป็นอยู่และสภาพเศรษฐกิจ
ของชุมชนอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะชานาที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ใน พ.ศ. 2522 คนในชุมชนจึงหันมาปลูก
ข้าว ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่ว่า

“...ปี2521 ผมจำได้ดี สมัยนั้นยังเด็กอยู่ ช่วงเดือน 7 เดือน 8 นี่ละฝนตก
ทุกวัน ตกหนักด้วย ก็พูดกันเล่นๆ กับน้องว่าถ้าน้ำท่วมเราจะทำยังไง หลังจากนั้น
สองสามวันน้ำก็ล้นมาจากน้ำชี ไหลท่วมไปหมด เห็นตรงหัวมูมบ้านตาชัยใหม่ ท่วม
มิดหลังคาเลย ผมกับที่บ้านก็ขึ้นไปอยู่บนหลังคา เกือบอาทิตย์กว่าน้ำจะลด นาข้าวไม่
ต้องพูดถึงเลยพังพินาศทุกไร่ หลังจากนั้นน้ำลดเราก็ไม่มีข้าวกินเพราะเอาไม่ทัน ไหลไป
กับน้ำหมด คนที่นี้ก็ปลูกข้าวกันทุกที่เลย นึกถึงตอนนั้นแล้วตลกดี ขนาดหลังบ้านที่
เป็นสวนกล้วยนี้แต่ก่อนก็ปลูกข้าวไว้กิน (หัวเราะ)...” (คุณพันธ์ เกษตรกรในชุมชน
ชานา, 2561: สัมภาษณ์)

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันราวปี พ.ศ. 2525 รัฐบาลได้มีนโยบายกระจายการเข้าถึงระบบสาธารณสุขภาค
ต่าง ๆ โดยเฉพาะไฟฟ้าและน้ำบาดาล ในชุมชนชานาระบบไฟฟ้าเข้ามาถึงก่อนระบบน้ำบาดาล พบว่า การเข้ามา
ของระบบไฟฟ้าส่งผลให้คนในชุมชนรับรู้ข่าวสารจากทีวี และที่สำคัญคือ มีหลอดไฟที่ให้แสงสว่างเพิ่มมากขึ้นใน
ชุมชน ทำให้คนในชุมชนรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น จากเดิมที่เคยไปนา พอตะวันตกดินก็กลับบ้าน
กลับกลายเป็นการสร้างทางๆ ไปนาและติดไฟส่องสว่างที่เพียงพอ ให้คนในชุมชนสามารถใช้เวลาในท้องนาได้นาน
ยิ่งขึ้น ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2527 น้ำบาดาลบ่อแรกถูกขุดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค
ในชุมชน ซึ่งชาวบ้านนำโดยผู้นำชุมชนได้ร่วมมือกับรัฐในการขุดบ่อน้ำบาดาลไว้ให้คนในชุมชนใช้ ซึ่งสร้างความพึง
พอใจให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะมีน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภคแล้ว น้ำบางส่วนได้ถูกนำไปใช้
สำหรับการทำการเกษตรอีกด้วย ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่ว่า

“...น้ำบาดาลมาพร้อมกับไฟฟ้า ช่วงประมาณปี 25 ไฟฟ้ามาก่อน มีทีวี เครื่องเดียวในหมู่บ้านเวลาจะดูก็ไปรวมกันดูบ้านยายเหมียน พอไฟฟ้ามาแล้วปีสองปี ก็มีน้ำบาดาลมา ตอนแรกจะไม่ได้หรอกเพราะบ้านเราเล็กคนไม่เยอะ แต่พอผู้ใหญ่แก่ ก็ดี เดินเรื่องทำเรื่องให้ จนเขามาขุดบ่อบาดาลให้มีน้ำกินน้ำใช้...” (คุณหนูจร เกษตรกรในชุมชนชานนา, 2561: สัมภาษณ์)

หลังจากชุมชนมีไฟฟ้าและน้ำบาดาลเรียบร้อยแล้ว ความเจริญและการพัฒนาของชุมชนชานนายังมีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สืบเนื่องจากนโยบายสนับสนุนการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ในช่วงปี พ.ศ. 2530 ทำให้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างมาก โดยเฉพาะเทคโนโลยีประเภทเครื่องทุ่นแรงในการทำนา ซึ่งรถไถนาเดินตามถือเป็นเทคโนโลยีการผลิตที่ได้รับความนิยมอย่างมาก เนื่องจากสามารถไถดินได้รวดเร็วและละเอียดกว่าการใช้วัวหรือใช้ควาย ประกอบกับรถไถเดินตามสามารถนำมาประกอบเป็นรถพ่วงขนาดกลาง ไว้ใช้ในการบรรทุกพันธุ์พืช ผลผลิตทางการเกษตร หรือแม้แต่ใช้บรรทุกแรงงานไปทำงานในไร่นา ส่งผลให้คนในชุมชนส่วนใหญ่เลิกใช้เกวียน และใช้รถไถเดินตามแทน อนึ่งในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันประมาณปี พ.ศ. 2537 อบต. และคนในชุมชนได้ร่วมมือกันขุดคลองส่งน้ำ เพื่อผันน้ำจากลำน้ำชีเข้ามายังพื้นที่ต่าง ๆ ในชุมชน นับเป็นอีกหนึ่งจุดเปลี่ยนที่สำคัญในด้านการทำการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาที่เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมเคยทำนาปีละครั้งในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนพฤศจิกายนที่เป็นฤดูฝน กลับสามารถทำนาปรังในช่วงฤดูแล้งได้ ทำให้เกษตรกรมีผลผลิตจากการปลูกข้าวเพิ่มมากขึ้นในแต่ละรอบปี อีกทั้งยังสามารถสร้างรายได้จากการขายข้าวนาปรังได้อีกด้วย ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...แต่ก่อนเวลาไปไหนมาไหนเราก็ใช้เกวียนล้อ ไม่มีทรอกรถเยอะแบบนี้ ช่วงปี 2530 ก็มีรถอีแต๊ก (รถอีแต่น) หรือรถไถเดินตามนี่ละเข้ามา คนก็เลิกใช้เกวียนไปเอง มีช่วงหนึ่งหลังจากนั้นไม่นานหรอกประมาณ 6-7 ปี มันแล้งมากฝนก็ไม่ตก ไม่มีน้ำทำนา ก็เลยพากันทำเรื่องขุดคลองจากน้ำชีเข้ามาใช้ในชุมชน...” (คุณน้อย เกษตรกรในชุมชนชานนา, 2561: สัมภาษณ์)

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญช่วงสุดท้ายในชุมชนชานนาเกิดขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2542 ชาวบ้านประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งและปัญหาความเป็นต่างของน้ำบาดาลอย่าง ในปี พ.ศ. 2543-2544 ได้มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการและกระจายโอกาสทางการศึกษาของประชากรในระดับภูมิภาค ซึ่งพื้นที่ตั้งของราชภัฏร้อยเอ็ดต้องอยู่ห่างจากพื้นที่ชุมชนชานนาเพียง 3 กิโลเมตรเท่านั้น ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวหน่วยงานราชการได้กระจายอำนาจผ่านองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้พื้นที่แถบนี้ได้รับ

งบประมาณในการสร้างความเจริญในพื้นที่ โดยเฉพาะในระบบสาธารณสุขโรค และได้เข้าสู่ ‘ภาวะการกลายเป็นเมือง’ และพื้นที่รอบข้างมหาวิทยาลัย รวมทั้งตำบลท่าม่วงได้มีการสร้างถนนลาดยางจากแยกทางหลวงหมายเลข 4024 ตัดผ่านกลางชุมชน ส่วนผลให้ชุมชนมีความเจริญมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการคมนาคม ด้านระบบสาธารณสุขโรค และด้านเทคโนโลยีการผลิต ซึ่งส่งผลต่อการวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของเกษตรกรในชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน

จากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม นโยบายรัฐ สภาพเศรษฐกิจ และคนในชุมชน ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะวิถีชีวิตที่คนต้องอยู่กับนา เพราะนาเปรียบเสมือนพื้นที่ที่ใช้หล่อเลี้ยงชีวิตของคนในชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้รูปแบบและวิถีชีวิตจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่นายยังคงเป็นแหล่งปลูกข้าว ยังคงเป็นแหล่งหาปลา หาพืช และสัตว์หลากหลายชนิด อีกทั้งยังคงแหล่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนในการช่วยเหลือ เกื้อกูลกันในฤดูทำนา ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าคนในชุมชนชาวนานั้นผูกพันกับนาและการทำงานมาอย่างยาวนาน

3.2 การทำนาภายใต้บริบทประชาคมอาเซียน ของชาวนาในตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ภายใต้บริบทประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ข้าวเป็นอาหารที่มีอิทธิพลต่อชาวอาเซียนในด้านต่างๆ อย่างมาก โดยกลุ่มประเทศอาเซียนมีวัฒนธรรมร่วมกันผ่านข้าว และข้าวจึงเป็นพืชหลักที่ประเทศในกลุ่มนี้สามารถผลิตได้ และยังถือได้ว่าสำคัญต่อการบริโภคในกลุ่มประชากรในภูมิภาคอาเซียน แม้ว่าสัดส่วนการบริโภคจะลดลง เพราะคนมีรายได้มากขึ้น มีทางเลือกในอาหารประเภทอื่นมากขึ้น แต่การใช้ประโยชน์จากข้าวก็มีมากขึ้น ซึ่งผันแปรกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น (มูลนิธิข้าวไทย, 2558) ดังนั้น การปลูกข้าวจึงถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญต่อความเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างมาก

ท่ามกลางการเปิดการค้าเสรี ที่สินค้าประเภทต่างๆ สามารถเข้าสู่ตลาดและแข่งขันกันได้อย่างอิสระมากขึ้นนั้น สินค้าประเภทข้าว เป็นสินค้าประเภทอ่อนไหวที่ยังคงภักษาเข้าในระดับหนึ่ง และพบว่ากลุ่ม CLMV ก็คือประเทศที่สามารถผลิตข้าวและเป็นประเทศส่งออกที่สำคัญ นับได้ว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายชาวนาไทยในการที่จะรักษาตลาดส่งออกของตนเองเช่นกัน การปลูกข้าวหรือการทำอาชีพชาวนานั้น เป็นอาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าว ย่อมนำมาซึ่งผลกระทบต่อชาวนาทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ และในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะได้แสดงให้เห็นถึงการทำนาของชาวนาในชุมชนชาวนา ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ภายใต้ความเป็นประชาคมอาเซียน ว่าชาวนาได้รับผลกระทบใดบ้าง รวมถึงจะต้องมีการเตรียมตัวรับมือหรือปรับตัวอย่างไรบ้าง ซึ่งจะได้กล่าวถึงดังนี้

3.2.1 การรับรู้ของชาวนาในตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

เมื่อก้าวถึงประชาคมอาเซียนในบริบทของชุมชนชาวนา ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวนาส่วนใหญ่เคยได้ยินเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน จากช่องทางโทรทัศน์ วิทยุ และมีบางรายที่รู้จักผ่านอินเทอร์เน็ต แต่มีความเข้าใจเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อสอบถามชาวนาในชุมชนชาวนาว่าเคยได้ยินหรือรับรู้อะไรเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนบ้าง

หรือไม่ ขาวนาว่าครั้งไม่ทราบว่าเป็นประชาคมอาเซียนคืออะไร และทำอะไร เกี่ยวข้องกับตนเองอย่างไร หากแต่อีก ครั้งหนึ่งรู้จักและเข้าใจ โดยรู้จักความเป็นประชาคมอาเซียนจากการให้ข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐ การรับฟัง ข่าวสารจากโทรทัศน์และวิทยุ รวมถึงการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองผ่านการสอบถามผู้ที่มีความรู้ใน ชุมชน หรือการค้นจากอินเทอร์เน็ต

ซึ่งผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “ทราบว่าประชาคมอาเซียนก็คือการค้าขายร่วมกันง่ายๆ ไปมาหา สู้กันง่ายขึ้น” หรือ “การร่วมซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน” นั่นเอง

3.2.2 ผลกระทบต่อชาวนาไทยในอีสานหลังเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ในความคิดเห็นของชาวนา การเกิดประชาคมอาเซียนได้ส่งผลกระทบต่อชาวนาของไทยในภาพรวม ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ

โดยผลกระทบเชิงบวก พบว่า ประชาคมอาเซียน อาจมีส่วนช่วยให้ทิศทางการค้าข้าวมีราคาดีขึ้นหาก มีการปรับเปลี่ยนพันธุ์ข้าวจากเดิมให้เป็นพันธุ์ข้าวใหม่ที่มีคุณภาพ ปลูกง่ายและได้ผลผลิตสูง ซึ่งในส่วนนี้ชาวนา จะต้องมีส่วนร่วมในการปรับตัวเพื่อสร้างโอกาสทางการตลาดให้กับตน นอกจากนี้ยังเห็นว่า การเกิดประชาคม อาเซียนจะช่วยกระตุ้นให้ภาครัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่ชนบทและการ ปลูกข้าวมากขึ้น เนื่องจากข้าว เป็นพืชส่งออกหลักของประเทศ และยังเป็นที่ต้องการบริโภคของประเทศต่างๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียนด้วย โดย การช่วยเหลือของรัฐอาจจะออกมาในรูปของการให้ความรู้กับชาวนาเพิ่มเติมในด้านการทำนา เช่น การเตรียมแปลง นาที่จะช่วยให้ได้ข้าวที่ดีทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ การใช้เกษตรอินทรีย์แทนสารเคมี เป็นต้น ซึ่งในส่วนนี้ ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่า จะช่วยให้ชาวนาเกิดการปรับตัว รู้เท่าทันสถานการณ์โลก ในขณะเดียวกันก็สามารถที่จะผลิตข้าว ของตนให้เป็นข้าวที่มีคุณภาพและได้ตามมาตรฐานความต้องการในตลาดอาเซียนได้

การเป็นประชาคมอาเซียนจึงถือเป็นโอกาสหนึ่งของชาวนา ที่จะผลิตข้าวและขายเพื่อสร้างรายได้ ให้กับครัวเรือนได้ เช่นเดียวกับที่นักวิชาการได้ชี้ให้เห็นว่าในแง่ของผลดีของความเป็นประชาคมอาเซียนนั้น ถือได้ ว่าเป็นโอกาสทองที่จะสร้างฐานในด้านการผลิตและส่งออกให้กับเกษตรกรหรือชาวนาไทย เนื่องจากข้าวถือเป็น อาหารหลักของคนในกลุ่มประเทศอาเซียน แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าเกษตรกรหรือชาวนาไทยจะสามารถปรับตัว และ ฉกฉวยโอกาสเหล่านี้ไว้ได้หรือไม่ โดยหากชาวนาไทยเรียนรู้ที่จะปรับตัวและพัฒนาศักยภาพของตนอย่างสม่ำเสมอ ก็ย่อมมีโอกาสหรือมีความเป็นไปได้มากที่ชาวนาไทยจะได้ขยับจากเกษตรกรผู้ยากไร้ เข้าสู่บทบาทฐานะของชาวนา รายได้ปานกลางหรือรายได้สูงในอนาคตได้ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในมิติของชุมชนชาวนา ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ก็อาจกล่าวได้ว่าหากชาวนาในพื้นที่ยังคงสามารถรักษาหรือเพิ่มคุณภาพของข้าวได้ ก็ย่อมมีโอกาส อย่างมากในการสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับครัวเรือนของตน

สำหรับผลกระทบเชิงลบ การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะส่งผลกระทบต่อราคาข้าว นั่นคือ ราคาข้าวอาจจะตกต่ำลง เนื่องจากชาวนาจะผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ตลาดข้าวจะกว้างขึ้น จะเกิดการแข่งขัน การส่งออกข้าวของประเทศต่างๆ ที่มีคุณภาพใกล้เคียงกัน ในนัยนี้หากเกษตรกรหรือชาวนาไทยปลูกข้าวจำนวน มาก ก็จะทำให้ราคาข้าวในประเทศต่ำลง พ่อค้าคนกลางจะกดราคาข้าวกับชาวนามากขึ้น ในขณะที่นโยบายการ

ช่วยเหลือของรัฐบาล อาทิ การประกันราคาข้าว ก็ยังไม่อาจช่วยเหลือชาวนา หรือเป็นทางออกที่ดีที่สุดให้กับชาวนาได้ อีกทั้ง การที่ประเทศไทยเริ่มมีการจ้างแรงงานด้วยค่าจ้างที่สูงขึ้นในปัจจุบัน ทำให้การลงทุนผลิตทางการเกษตรจำเป็นต้องใช้ต้นทุนที่สูงขึ้น แต่เมื่อเปิดประชาคมอาเซียนที่มีการแข่งขันในด้านการส่งออกข้าวแล้ว ก็ยอมส่งผลให้ชาวนาขายข้าวได้ราคาต่ำลงด้วย การลงทุนที่แปรผกผันกับผลตอบแทนเช่นนี้อาจนำมาซึ่งปัญหาให้ชาวนามากขึ้นในอนาคต ซึ่งในประเด็นนี้ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอว่าภาครัฐควรพิจารณาวางแผนการส่งออกสินค้าข้าวให้เหมาะสม โดยควรส่งเสริมและสร้างตลาดข้าวขนาดใหญ่ให้กับเกษตรกรไทยในประชาคมอาเซียน ในขณะเดียวกันก็สนับสนุนให้ชาวนาปลูกข้าวที่มีคุณภาพ และมีจุดเด่นเป็นที่ต้องการในตลาด โดยอาจใช้หลักการทำเกษตรรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมภาคการเกษตร เช่น การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังเช่นที่คุณทองสุข ชาวนาผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งกล่าวว่า

“...เมื่อเราอยากให้ของของเรามีคุณภาพ เราก็ต้องปรับเปลี่ยนความคิดใหม่ ให้ปรับเปลี่ยนตามทฤษฎีใหม่ คือหลัก 3 ป คือ ป. ที่หนึ่งปรับเปลี่ยนความคิด ป. สองปรับเปลี่ยนพันธุ์พืช และ ป. ที่สาม ปรับเปลี่ยนราคา เพราะถ้าเราคิดว่าจะใช้แบบเก่าๆ ก็จะไม่ไหวไม่ได้ ต้องปรับเปลี่ยนความคิดว่า พันธุ์ข้าวไหนดี ถ้าพันธุ์ไม่ดีก็ต้องเปลี่ยน การเปลี่ยนพันธุ์ก็คือควรเอาพันธุ์ใหม่ๆ มาต่อสู้กับตลาดต่างประเทศ...” (คุณทองสุข, 2561: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักรัฐศาสตร์ ยังพบว่า การเปิดประชาคมอาเซียน หากพิจารณาให้ดีแม้จะนำมาซึ่งข้อดี หากแต่ก็ได้ทำให้เกิดข้อจำกัดและอาจสร้างอุปสรรคในการผลิตและส่งออกให้กับชาวนาไทยไม่น้อยเช่นกัน กล่าวคือ แม้ว่าไทยจะเป็นประเทศผู้ผลิตข้าวและส่งออกข้าวเป็นหลักของโลก แต่ในความเป็นจริงนั้นประเทศไทยไม่ได้เป็นประเทศเดียวในอาเซียนที่มีศักยภาพในการผลิตข้าวและสามารถส่งออกได้ จะเห็นว่า มีประเทศเพื่อนบ้านของไทยหลายประเทศที่เป็นคู่แข่งและคู่ค้าข้าวของไทยในปัจจุบัน อาทิ เวียดนาม พม่า ลาว อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และกัมพูชา ในวันนี้แสดงให้เห็นว่า ชาวนาไทยมีคู่แข่งด้านการผลิตข้าวจำนวนมาก ในขณะที่ในระดับประเทศก็จะพบว่าประเทศไทยได้มีคู่แข่งทางการค้าที่มีศักยภาพการผลิตและส่งออกข้าวมากขึ้นด้วย สอดคล้องกับที่ได้มีนักวิชาการทำการวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชาวนาภายใต้ประชาคมอาเซียนไว้อย่างน่าสนใจ คือ “หายนะที่ใหญ่หลวงจะตกกับพี่น้องชาวนาไทย เพราะจากข้อมูลเปรียบเทียบทั้งในแง่ต้นทุนการผลิต และผลผลิตต่อไร่ ข้าวไทยของเราด้อยประสิทธิภาพกว่าประเทศอื่นในอาเซียนที่ส่งออกข้าวเป็นสินค้าหลักอยู่มาก โดยเฉพาะในเวียดนาม และพม่า ข้อมูลต้นทุนการทำนาในปี พ.ศ. 2555 พบว่าชาวนามีต้นทุนในการทำนาเฉลี่ยตันละ 9,763 บาท ส่วนชาวนาเวียดนามและพม่ามีต้นทุนการทำนาเฉลี่ยตันละ 4,070 บาท และ 7,121 บาท ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าชาวนาไทยมีต้นทุนการผลิตที่สูงกว่าชาวนาเวียดนามและ

ชวานาพม่า ในขณะที่ผลผลิตต่อไร่ของไทยก็ต่ำกว่าของเวียดนามด้วย โดยของไทยอยู่ที่ 450 บาทต่อตัน ในขณะที่ผลผลิตต่อไร่ของเวียดนามอยู่ที่ 900 กิโลกรัมต่อไร่” (คมชัดลึก, 2557)

เช่นเดียวกันนโยบายของความเป็นประชาคมอาเซียน ยังได้ส่งผลต่อแรงงานในภาคเกษตรที่ได้เกิดการย้ายถิ่นออกจากชุมชนมากขึ้น และการที่คนรุ่นใหม่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพเกษตร อันเนื่องมาจากการได้รับค่าตอบแทนต่ำ ประกอบกับคนรุ่นใหม่มีทางเลือกมากขึ้นจากการมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น จึงทำให้แรงงานภาคเกษตรได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ประชาคมอาเซียนดังกล่าว ดังรายงานผลกระทบของแรงงานภาคการเกษตรของไทยกับการเปิดประชาคมอาเซียน ที่พบว่า ภาคเกษตรไม่เพียงเป็นแหล่งวัตถุดิบหรือต้นน้ำสำหรับการแปรรูปอุตสาหกรรมเกษตร แต่ยังถือได้ว่าภาคเกษตรเป็นตลาดแรงงานที่ใหญ่ที่สุด โดยมีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 35 ของการจ้างงานของประเทศ อย่างไรก็ตามสภาพจำนวนแรงงานในภาคเกษตรปัจจุบันเมื่อเทียบกับ 10 ปีก่อนหน้า ลดลงถึง 1.5 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 1 ต่อปี ขณะที่คนที่ทำงานภาคนี้มียาได้ต่ำที่สุด เนื่องจากมีผลผลิตที่ไม่แน่นอน ราคาผลผลิตตกต่ำผันผวน กอปรกับการที่เกษตรกรเป็นกลุ่มคนที่มีอายุมากขึ้น (ร้อยละ 43.0 อายุมากกว่า 50 ปี) และเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาค่ำ (มากกว่าร้อยละ 74.0 จบประถมศึกษาหรือต่ำกว่า) ทำให้คนทำเกษตรตกอยู่ในสภาวะของความยากจน คนรุ่นหลังไม่ให้ความสนใจ เพราะเป็นตลาดแรงงาน 3D คือ ทำงานยากลำบาก ต่ำต้อย และอันตราย ซึ่งจากสาเหตุเหล่านี้ทำให้คนทำงานภาคเกษตรลดน้อยลงมาก ประเทศไทยจึงต้องพึ่งพาแรงงานรับจ้างมากขึ้น โดยการอาศัยแรงงานเกษตรจากประเทศเพื่อนบ้านเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปัจจุบันที่พบว่า ประเทศไทยต้องจ้างแรงงานต่างด้าวในระดับล่างเกือบสามล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 95.0 โดยเป็นแรงงานทักษะต่ำจากจำนวนแรงงานทั้งหมดที่มีการขึ้นทะเบียนไว้ในปี 258 เป็นแรงงานภาคเกษตรถึง 658,877 คน หรือร้อยละ 22.0 ของแรงงานต่างด้าวทั้งหมดที่ไทยผ่อนผันให้ทำงานจากประเทศในอาเซียน คือ ประเทศเมียนมาร์ ประเทศสปป.ลาว และประเทศกัมพูชา (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2558)

ด้วยเหตุผลข้างต้น ประกอบกับสถานการณ์ในชุมชนชวานาที่พบว่า คนในชุมชนมีการย้ายถิ่นออกไปทำงานนอกภาคเกษตร ในพื้นที่เขตเมืองหรือชนบทอย่างต่อเนื่องนั้น เป็นการตอกย้ำให้เห็นอย่างชัดเจนถึงผลอันเนื่องมาจากการเปิดประชาคมอาเซียน ที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจและการจ้างงานมากขึ้น โดยแรงงานในชุมชนมีช่องทางในการทำงานที่หลากหลายขึ้น ทำให้มีสัดส่วนการทำงานที่น้อยลง และเลือกที่จะไปทำงานนอกชุมชนมากขึ้น เนื่องจากการมีรายได้ที่ดีกว่า และสามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับพวกเขาได้มากกว่าการทำเกษตรหรือทำนาที่มีความเสี่ยงกับสภาพอากาศที่ไม่แน่นอน การต้องเผชิญกับปัญหาการเพาะปลูกต่างๆ รวมถึงราคาของผลผลิตข้าวที่ขึ้นกับราคาตลาด และไม่คงที่นั่นเอง

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาในระดับพื้นที่ของชุมชนชวานา จะเห็นว่า *ความเป็นประชาคมอาเซียนไม่ได้ส่งผลกับชวานาในพื้นที่นี้โดยตรงมากนัก* เนื่องจากชวานาในชุมชนชวานายังคงทำการผลิตในลักษณะเดิม แม้จะมุ่งเน้นเพื่อขาย หากแต่ก็ยังไม่ได้ทำเป็นธุรกิจที่ใหญ่โต โดยจะเห็นว่าชวานาทำการผลิตข้าวตามฤดูกาลเป็นหลัก เมื่อได้ผลผลิตแล้วก็จะทำการขายออกสู่ตลาด ซึ่งถูกควบคุมราคาผลผลิตโดยกลไกการตลาดโลกอีกต่อหนึ่ง เมื่อทำการ

ขายผ่านพ่อค้าคนกลางก็ย่อมถูกกดราคา ได้ราคาผลผลิตไม่คุ้มต้นทุนที่ได้ลงทุนไป ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่าจะมีเพียงความกระตือรือร้นในช่วงแรกของการกระแสการเป็นประชาคมอาเซียนเท่านั้น คือ ช่วงปลายปี พ.ศ. 2557 ถึงต้นปี พ.ศ. 2558 ที่มีการกล่าวถึงประชาคมอาเซียนอย่างแพร่หลาย ทั้งในด้านการศึกษา อาชีพ การเคลื่อนย้ายแรงงาน รวมไปถึงในด้านการเกษตรด้วย ผ่านช่องทางโทรทัศน์ วิทยุ รวมถึงเว็บไซต์และช่องทางการประชาสัมพันธ์ต่างๆ เท่านั้น ที่ทำให้ชาวนาได้มีโอกาสรับรู้การเปลี่ยนแปลงของสังคมผ่านช่องทางดังกล่าว แต่ในช่วงหลังกลับพบว่าแรงกระตุ้นหรือกระแสดังกล่าวกลับไม่ค่อยได้รับความสนใจมากนัก **ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งได้เล่าว่า** การซึมซับความเป็นประชาคมอาเซียนของชาวนาในชุมชนชาวนานั้น ยังถือได้ว่าอยู่ในสัดส่วนที่น้อยมาก เพราะเพิ่งเริ่มการเข้าสู่ระยะเปลี่ยนผ่าน มีเพียงคนบางกลุ่มเท่านั้นที่เข้าถึงและปรับตัวตาม หากแต่คนส่วนใหญ่ก็ยังคงมีวิถีชีวิตแบบเดิม ไม่ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงมากนัก แม้ว่าภาครัฐหรือหน่วยงานต่างๆ จะมีความพยายามในการกระตุ้นในระยะก่อนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อาทิ การเกิดนโยบายพัฒนาต่างๆ เป็นต้น

ในพื้นที่ชุมชนชาวนาได้เกิดความพยายามในการผลักดันนโยบายการทำนาแบบอินทรีย์ ซึ่งเป็น การเปลี่ยนผ่านการทำนาที่ไม่ปลอดภัยอันมีต้นทุนสูง ไปสู่การทำนาที่พยายามที่จะลดต้นทุนการผลิต และสร้างความปลอดภัย ตลอดจนสามารถสร้างความมั่นคงให้กับชาวนาได้ ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยสร้างความมั่นใจในความปลอดภัยของผลผลิตข้าวให้กับผู้บริโภคได้ด้วย หากแต่นโยบายดังกล่าวยังไม่เป็นรูปเป็นร่างมากนัก เนื่องจากชาวนายังขาดความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว อีกทั้งการทำนาแบบอินทรีย์จะต้องให้ความสำคัญกับมาตรฐานความปลอดภัยที่จะต้องได้รับการรับรองจากระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในระดับชาติหรือระดับสากล ในด้านการผลิต จำเป็นต้องมีกระบวนการที่ได้มาตรฐาน ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ จึงจะสามารถที่จะก้าวสู่สากลหรือทำการส่งออกผลผลิตข้าวได้ ซึ่งในจุดนี้ชาวนาในชุมชนชาวนายังไม่สามารถปฏิบัติได้หรือปฏิบัติได้ยาก โดยมีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่ทำตามภายใต้วิธีคิดว่า “เขามีนโยบายให้ทำก็ทำ” อย่างไรก็ตามจากการสังเกตพื้นที่และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่า ชาวนาที่ผลิตข้าวปลอดภัยมีสาเหตุที่ทำให้ผลิตอยู่ 2 รูปแบบ คือ การมีปัญหาสุขภาพ และการมีต้นทุนที่สูง

รูปแบบแรกคือ การที่ชาวนาบางกลุ่มทำการผลิตข้าวปลอดภัยเนื่องจากภาวะความเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือน คือ กรณีของชาวนารายหนึ่งที่คนในครอบครัวป่วย เมื่อไปพบแพทย์ก็ได้ทราบว่ามีสารเคมีสะสมในกระแสเลือดสูง จึงได้เปลี่ยนการผลิตข้าวของตนมาเป็นการปลูกข้าวปลอดภัย โดยการลดการใช้สารเคมีมากขึ้น รมั้ตระวังในขั้นตอนหรือกระบวนการผลิตข้าว เพื่อให้ได้ข้าวที่มีคุณภาพและปลอดสารเคมีให้คุณค่าทางสารอาหารกับผู้บริโภค

เช่นเดียวกับ**รูปแบบที่สอง** คือ การที่ชาวนาค้นพบว่าการผลิตข้าวในปัจจุบันใช้ต้นทุนการผลิตที่สูง เนื่องจากมีการใช้ปุ๋ย สารเคมี หรือยาฆ่าแมลงในปริมาณที่สูงขึ้น เพื่อให้ได้ข้าวในปริมาณมาก ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ทำให้ชาวนาบางราย (ซึ่งเป็นส่วนน้อย) ตัดสินใจปรับเปลี่ยนการผลิตของตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังพบว่า แม้ชาวนาจะลดการใช้สารเคมี หากแต่พวกเขาก็ยังไม่อาจละทิ้งการใช้ปุ๋ยเคมีในระบบเกษตรของตนได้ นั่นเป็นเพราะระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงไป การจะทำนาให้ได้ผลนั้นไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันทีทันใด ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าการ

จะเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจำเป็นต้องใช้เวลา และให้ชาวนาได้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงจนนำมาซึ่งความพร้อมที่จะปรับตัวด้วยตนเอง เพื่อที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีคิดของชาวนา ก่อน จึงจะสามารถนำชาวนาเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้อย่างเต็มตัว ดังที่ผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรได้กล่าวว่า

“...วิถีคิดของเกษตรกรคือปัญหาใหญ่ ไม่ว่าจะชาวนาท่าม่วงหรือชาวนาที่ไหนก็ตาม เพราะการทำนาแบบปลอดภัยมันมีแค่บางกลุ่ม มันไม่ได้กระจายตัวและทุกคนไปอย่างเป็นรูปธรรม หรือเป็นทิศทางแนวเดียวกัน ตรงนี้มันจะต้องอาศัยเวลาค่อยๆ เปลี่ยนแปลงปรับปรุงกันไป ชาวนาต้องเริ่มเปลี่ยนแปลงตัวเอง ถึงเขาไม่ฉีดยา สารเคมี แต่ก็ไม่สามารถที่จะปุ๋ยเคมีได้ ตรงนี้ต้องมาช่วยกัน...” (คุณสุชาติ, 2561: สัมภาษณ์)

ดังนั้น ความเป็นประชาคมอาเซียนในมิตินี้จึงยังไม่ได้ส่งผลต่อชาวนาในชุมชนชาวนา ตำบลท่าม่วง อำเภอสลภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด โดยตรงมากนัก เพียงแต่ส่งผลในระดับนโยบายการพัฒนาในภาคส่วนต่างๆ ซึ่งมีส่วนในการส่งเสริมสนับสนุนและเปลี่ยนแปลงชาวนาเพียงบางมิติ รวมถึงผลในด้านของแรงงานที่กระแสการพัฒนาได้ส่งผลให้แรงงานในภาคเกษตรเกิดการย้ายถิ่นไปทำงานนอกชุมชนมากขึ้นเท่านั้น

3.3 ปัญหาอุปสรรคและการปรับตัวของชาวนาในยุคหลังเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

จากการศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคและการปรับตัวในการทำนาของชาวนาในชุมชนชาวนา ตำบลท่าม่วง อำเภอสลภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ชาวนาส่วนใหญ่ประสบปัญหาและการปรับตัวใน 4 ประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาด้านการตลาด ปัญหาด้านการจัดการ และปัญหาหนี้สิน ซึ่งเป็นปัญหาที่ชาวนาได้เผชิญมาอย่างยาวนาน อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตที่เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน มาสู่การผลิตเพื่อขายสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนในปัจจุบัน ประกอบกับการมีเทคโนโลยี และวิทยาการสมัยใหม่ที่มีมากขึ้น ทำให้ชาวนาต้องปรับตัวตามการพัฒนาดังกล่าว โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) **ปัญหาด้านการผลิต** จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่ประสบปัญหาเนื่องจากปุ๋ยเคมีราคาสูง ปัญหาด้านแรงงานไม่เพียงพอ ทำให้ต้องจ้างแรงงานนอกครัวเรือน ซึ่งค่าจ้างแรงงานค่อนข้างสูงทำให้ครัวเรือนชาวนาเกิดปัญหาในด้านรายจ่าย รวมถึงการประสบปัญหาน้ำท่วมในแต่ละปี สภาพปัญหาและแนวทางการป้องกันแก้ปัญหาการทำนา มีดังนี้

1.1) **ปัญหาปุ๋ยเคมี** พบว่า ปัจจุบันชาวนาในชุมชนชาวนามีการใช้ปุ๋ยเคมีมากขึ้น เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ มีปริมาณมาก และได้น้ำหนักที่ดี โดยบางรายมีการบำรุงข้าวโดยการลงปุ๋ยหลายรอบ ทำให้ต้องใช้ปุ๋ยในการทำนาในปริมาณมาก แต่ด้วยราคาปุ๋ยที่มีราคาค่อนข้างสูง จึงส่งผลกระทบต่อชาวนาในด้านการนำเงินมาลงทุนซื้อปุ๋ย โดยในส่วนนี้ผู้ให้ข้อมูลได้พยายามชี้ให้เห็นว่า **การปรับตัวของชาวนา** แม้ชาวนาจะพยายามลดหรืองดการใช้ปุ๋ยเคมี แต่เนื่องด้วยสภาพดินที่เคยได้รับสารเคมีมาตลอด ทำให้ไม่อาจหลีกเลี่ยงการใส่ปุ๋ย

ได้เลย เพราะจะส่งผลกระทบต่อผลผลิตข้าวในปีนั้นๆ ซึ่งชาวนาไม่อาจเสี่ยงต่อการได้ผลผลิตที่ไม่คุ้มการลงทุนได้ เนื่องจากการทำนาเป็นรายได้ต่อปีของชาวนา หากไม่มีรายได้ในส่วนนี้ก็อาจส่งผลให้ครัวเรือนประสบปัญหาได้ ดังนั้น จึงยังคงมีชาวนาจำนวนมากใช้ปุ๋ยเคมีในการทำนาข้าวอยู่

สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาปุ๋ยเคมีราคาสูงนี้ ชาวนาบางส่วนอาศัยวิธีการลดปริมาณปุ๋ยเคมี หรือหันไปใช้ปุ๋ยชนิดอื่นที่มีราคาถูกลงกว่า อย่างไรก็ตามวิธีการหรือแนวทางนี้ไม่สามารถกระทำได้อย่างทันทีทันใด ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า การปรับเปลี่ยนจะต้องค่อยเป็นค่อยไป และมีภาพตัวอย่างความสำเร็จให้กับชาวนา ก่อน จึงจะได้รับความสนใจและยอมรับปรับตัวจากชาวนา

1.2) ปัญหาด้านแรงงาน พบว่า จากการที่แรงงานบางส่วนในชุมชนมีการย้ายถิ่นออกไปทำงานในเขตเมืองมากขึ้นนั้น ทำให้แรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนลดลงตามไปด้วย ชาวนาจึงประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานในครัวเรือน และต้องทำการจ้างแรงงานภาคการเกษตรนอกครัวเรือน ซึ่งปัจจุบันมีอัตราค่าจ้างที่สูงขึ้นทั้งจากนโยบายแรงงานขั้นต่ำ 300 บาท และการพัฒนาด้านต่างๆ ที่ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น ด้วยสาเหตุดังกล่าวจึงทำให้ครัวเรือนประสบปัญหาในด้านของค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งไม่แน่ว่าผลผลิตที่ได้จะสามารถชดเชยต้นทุนดังกล่าวได้หรือไม่

จากปัญหาดังกล่าว มีแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหาคือ **การปรับตัวของชาวนา** ในชุมชน ชาวนาเลือกใช้วิธีการทำนาที่ใช้แรงงานน้อยกว่า นั่นคือ การทำนาหว่าน และหากต้องใช้แรงงานก็อาจจะทำการต่อรองราคา หรือบางรายก็จะใช้การจ้างญาติพี่น้องของตน ซึ่งอาจจะได้ราคาที่ถูกกว่าการจ้างคนอื่นๆ ในหมู่บ้าน แต่ทั้งนี้ชาวนาที่เป็นเจ้าของนา ก็ยังต้องรับผิดชอบในเรื่องของอาหารกลางวันให้กับแรงงานด้วย

1.3) ปัญหาน้ำท่วม พบว่า ในบางปีที่น้ำฝนมีปริมาณมาก ส่งผลให้แหล่งน้ำต่างๆ ไม่เพียงพอที่จะกักเก็บน้ำ เกิดปัญหาน้ำท่วมผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรหรือชาวนา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผลผลิตเสียหาย และสร้างปัญหาให้กับชาวนาเป็นอย่างมาก แม้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีการชดเชยค่าเสียหายเพื่อเป็นการช่วยเหลือชาวนาที่ประสบภัยแต่ละคนตามสัดส่วนการได้รับความเสียหาย หากแต่เมื่อเปรียบเทียบกับผลผลิตที่ควรได้แล้ว ก็ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ครัวเรือนชาวนาหลุดพ้นจากปัญหาได้ ดังนั้นในแต่ละปีชาวนาจึงมีความเสี่ยงอย่างมากต่อปัญหาน้ำท่วม ซึ่งเป็นปัญหาที่ไม่อาจควบคุมหลีกเลี่ยงได้หรือกระทำได้อย่างยาก

จากปัญหาดังกล่าว ชาวนาในชุมชนชาวนามีแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคือ **มี การปรับตัว** โดยการติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการพยากรณ์อากาศ และปริมาณน้ำฝนในแต่ละครั้ง หากปีใดมีแนวโน้มมีฝนดี มีน้ำฝนปริมาณมาก ชาวนาจึงอาจจะวางแผนการทำนาดำมากกว่าการทำนาหว่าน หรืออาจจะรอทำนาให้ช้ากว่าทุกปี หรือรีบทำให้เร็วขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณและประสบการณ์ของชาวนาด้วย

2) ปัญหาด้านการตลาด เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการเติบโตของระบบเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากที่ผ่านมาชาวนาไทยได้ถูกกำหนดให้เข้าสู่ระบบทุนหรือระบบตลาด โดยที่ชาวนาเองไม่มีสิทธิ์ที่จะเข้าไปกำหนดทิศทางใดๆ หากแต่ต้องอยู่ภายใต้โดยการปรับตัวให้สอดคล้องกับระบบดังกล่าว นำมาซึ่งปัญหาต่อชาวนา

หลายประการ ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวนาในชุมชนชาวนาประสบปัญหาด้านการตลาดในหลายลักษณะ ได้แก่ ปัญหาการถูกกดราคา เนื่องจากข้าวที่ผลิตได้มีคุณภาพต่ำ ความชื้นสูง ปัญหาราคาข้าวตกต่ำเมื่อเทียบกับราคาปัจจัยการผลิต และชาวนายังขาดอำนาจในการต่อรอง ทำให้ชาวนายังคงประสบปัญหาความยากจนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีสภาพปัญหาและแนวทางการป้องกันแก้ปัญหาการทำนา และ**ทำการปรับตัว** ดังนี้

2.1) ปัญหาการถูกกดราคา พบว่า ชาวนาในชุมชนชาวนาประสบปัญหาข้าวมีความชื้นสูง เนื่องจากบางปีมีฝนตกในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว การมีแรงงานในครัวเรือนน้อย ทำให้ชาวนาเก็บเกี่ยวข้าวไม่ทัน ทำให้ประสบปัญหาข้าวแฉะในน้ำ เกิดความเปียกชื้น ประกอบกับการใช้รถเกี่ยว ทำให้ข้าวเปลือกที่ได้มีการอมน้ำ หากไม่ทำการตากข้าวให้แห้งก็จะทำให้มีค่าความชื้นสูง และถูกกดราคาได้ง่าย คือ ได้ราคาต่ำกว่าราคาตลาด

จากปัญหาข้างต้น ชาวนาในชุมชนมีแนวทางในการแก้ปัญหาและการปรับตัวโดยการตากข้าว ก่อนที่จะนำไปขาย

2.2) ปัญหาราคาข้าวตกต่ำ กล่าวคือ เมื่อเทียบกับราคาปัจจัยการผลิตแล้ว ข้าวที่ขายได้ก็ยังมีราคาที่ตกต่ำกว่า บางรายได้ผลผลิตข้าวไม่คุ้มที่ลงทุนไป จึงทำให้เกิดปัญหารายได้ไม่คุ้มทุน โดยจากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวนาในชุมชนชาวนามีการลงทุนที่ค่อนข้างสูงจากการใช้ปุ๋ยเคมี และการจ้างแรงงานนอกครัวเรือน แต่เมื่อขายผลผลิตข้าวแล้วกลับได้ราคาข้าวที่เสี่ยงต่อความไม่คุ้มกับการลงทุน เนื่องจากในระยะหลังราคาข้าวค่อนข้างตกต่ำ สร้างปัญหาให้กับชาวนาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อชาวนาไม่อาจต่อรองราคาได้ เนื่องจากเป็นการกำหนดราคาที่เป็นมาตรฐานตามกลไกตลาด จึงทำให้ชาวนาขาดอำนาจในการต่อรอง

สำหรับแนวทางในการแก้ไขปัญหา และ**การปรับตัว**ในเบื้องต้นชาวนาในชุมชนชาวนาใช้วิธีการพยายามลดต้นทุนการผลิต เพื่อให้มีความคุ้มทุนระหว่างการลงทุนปัจจัยการผลิตกับราคาผลผลิตข้าวที่สามารถขายได้ให้ได้มากที่สุด ส่วนกรณีของการต่อรองราคนั้น พบว่า ชาวนายังไม่ได้มีแนวทางที่ชัดเจนมากนัก และยังไม่ได้นำมาปฏิบัติ หากแต่เป็นเพียงแนวความคิด ซึ่งจากการสัมภาษณ์ชาวนาที่ให้ข้อมูลเห็นว่า หากชาวนาต้องการที่จะต่อรองราคาข้าวให้ได้ผลสำเร็จนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรวมตัวกัน และพูดคุยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างมีเหตุผล เพื่อให้หาแนวทางแก้ไขที่สัมฤทธิ์ผลร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันชาวนาเองก็จะต้องผลิตข้าวให้ได้คุณภาพมากขึ้น เพื่อที่โรงสีจะได้ไม่สามารถกดราคาข้าวได้

3) ปัญหาด้านการจัดการ โดยจากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวนาในชุมชนชาวนาบางรายมีปัญหาในด้านของการต้องเช่าที่ดินทำนา เนื่องจากชาวนาบางรายไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง โดยชาวนาต้องนำผลผลิตส่วนหนึ่งไปจ่ายค่าเช่าที่นา นอกจากนี้ยังพบว่า มีชาวนาบางส่วนที่ทำงานอื่นควบคู่ไปกับการทำนาด้วย อาทิ สามีรับราชการ ภรรยาเย็บผ้าหรือทำงานโรงงาน หรือกรณีที่ชาวนาออกไปทำงานรับจ้างนอกชุมชนในช่วงระหว่างรอการเก็บเกี่ยว เป็นผลให้ไม่มีเวลาในการดูแลไร่นา และผันตัวเองมาสู่การทำนาแบบปล่อยปละละเลย ไม่มีการกำจัดวัชพืชหรือดูแลไม่ให้มีศัตรูพืชต่างๆ ผลผลิตข้าวจึงไม่เติบโตและได้คุณภาพเท่าที่ควร และส่งผลต่อน้ำหนักและราคาของผลผลิตที่ขายได้อีกด้วย

ในส่วนของแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหา และ*การปรับตัว* พบว่า ในส่วนของการเช่าที่นาชาวนา ในชุมชนอาศัยการเจรจาต่อรองเพื่อขอลดราคาเช่าที่ดินทำนากับเจ้าของที่ ซึ่งเป็นคนในชุมชน ทำให้สามารถที่จะ ตัดค่าใช้จ่ายบางส่วนออกไปได้ และพบว่าคนกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับการทำนาอย่างมาก โดยจะให้ความสนใจดูแล ไร่นาเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพ อันจะนำไปสู่การขายข้าวได้ราคาดีขึ้นต่อไป รวมถึงมีการปลูกผักสวนครัวอื่นๆ ผสมผสานไปด้วย เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร โดยมีทั้งนำมาบริโภคในครัวเรือนและนำส่วนที่เหลือไปขายใน ตลาดชุมชน ในขณะที่กลุ่มชาวนาที่ไม่มีเวลาในการดูแลไร่นาได้อาศัยวิธีการจ้างแรงงานภาคการเกษตรมาช่วย โดย ได้นำรายได้จากการทำงานรับจ้างนอกภาคการเกษตรนั้นมาเป็นทุนสนับสนุน ถือเป็น การแลกเปลี่ยนระหว่าง การทำงานนอกภาคเกษตรกับการจ้างแรงงานในภาคการเกษตรเพื่อชดเชยกันและกันนั่นเอง

4) ปัญหาหนี้สิน เป็นปัญหาที่เกษตรกรชาวนาในทุกพื้นที่ต้องประสบ อันเนื่องมาจากสาเหตุหลาย ประการ อาทิ การมีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช การใช้เครื่องมือเครื่องจักรสมัยใหม่ รวมถึง การจ้างแรงงานนอกครัวเรือนในหลายขั้นตอน ยิ่งทำให้ชาวนาต้องแบกรับต้นทุนที่สูงขึ้นอย่างมาก ในขณะที่เดียวกัน ชาวนายังต้องใช้ทุนทรัพย์ในการสนับสนุนสมาชิกในครัวเรือนอีกด้วย ทั้งในด้านการศึกษาของบุตรหลาน ค่าใช้จ่าย การอุปโภคบริโภคในครัวเรือน และยังรวมถึงค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งทำให้ชาวนามี ภาระด้านค่าใช้จ่ายที่สูงมาก กล่าวคือ ในขณะที่ชาวนามีรายได้จากการขายข้าว หากแต่ราคาข้าวที่ตกต่ำลงทำ ให้ชาวนาไม่ได้รับรายได้มากเท่าที่ควร จึงทำให้หลายครัวเรือนไม่มีทางเลือก และเข้าสู่การกู้เงินจากแหล่งเงินกู้ ต่างๆ เพื่อนำมาจับจ่ายในครัวเรือน และใช้เป็นค่าลงทุนในครั้งต่อไป จนเกิดเป็นปัญหาเรื้อรังดังที่เห็นได้ทั่วไปใน ปัจจุบัน

สำหรับแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหาและ*การปรับตัว* พบว่า ชาวนาในชุมชนชาวนาพยายามที่ จะไม่ก่อหนี้เพิ่ม หรือหากจำเป็นต้องกู้เงินก็จะใช้การกู้เงินในระบบ มีการวางแผนค่าใช้จ่ายในครัวเรือน โดยส่งเสริม ให้สมาชิกในครัวเรือนหารายได้เสริมและลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน อีกทั้งยังส่งเสริมให้สมาชิกในครัวเรือนทำการออม เงินเพื่อเก็บไว้ใช้จ่ายในยามฉุกเฉินอีกด้วย

4. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาจะเห็นว่า ความเป็นประชาคมอาเซียนอาจยังไม่ได้ส่งผลต่อชาวนาในชุมชนชาวนา ตำบลท่าม่วง อำเภอสลภูภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยตรงมากนัก ชาวนามีความรู้ในด้านประชาคมอาเซียนน้อยมาก แต่ อย่างไรก็ดี พบว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการที่ประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียนก็มีทั้งด้านบวกและด้านลบ โดย ด้านบวก การเป็นประชาคมอาเซียนอาจมีส่วนช่วยให้ทิศทางการค้าข้าวมีราคาดีขึ้นหากมีการปรับเปลี่ยนพันธุ์ข้าว จากเดิมให้เป็นพันธุ์ข้าวใหม่ที่มีคุณภาพ ปลูกง่ายและได้ผลผลิตสูง สำหรับด้านลบ อาจทำให้ราคาข้าวตกต่ำลง เนื่องจากชาวนาจะผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ตลาดข้าวจะกว้างขึ้น จะเกิดการแข่งขันการส่งออกข้าวของประเทศ ต่างๆ ที่มีคุณภาพใกล้เคียงกัน

ทั้งนี้ ชาวนาในชุมชนชาวนา ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ปัจจุบันประสบปัญหาหลายประการ และมีการปรับตัวทั้งในด้านของภัยธรรมชาติ การลงทุน รวมถึงผลอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายการพัฒนาทางการเกษตร และการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยหัวข้อ การปรับตัวภายใต้ความเสี่ยงและความเปราะบางของชาวนา ต.ท่าม่วง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด ในบริบทของประชาคมอาเซียน ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

5. อ้างอิง

- กรมอาเซียน. (2555). **ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community)**. ค้นเมื่อ 8 มกราคม 2560. จาก <http://www.mfa.go.th/asean/th/asean-media-center/2395>.
- คมชัดลึก. (2557). **รอบรู้เศรษฐกิจ ตามติดตลาดโลก. หนังสือพิมพ์คมชัดลึก, 26 กุมภาพันธ์ 2557, หน้า 6.**
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2541). **วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์จำกัด.**
- ชนาใจ หมั่นไธสง. (2558). **ความร่วมมือทางวิชาการไทย-สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2535-2554. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.**
- ประกฤษส์ เทพชาตรี.(2555).**ไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน 2015. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.**
- วิรัชพัชร ประเสริฐศักดิ์. (2558). **ความมั่นคงทางอาหาร: จากพัฒนาการเกษตรสู่เศรษฐกิจพอเพียง. วารสารการเมืองการปกครอง. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 มีนาคม – สิงหาคม 2558. เข้า 12 มกราคม พ.ศ. 2560 จาก <http://copag.msu.ac.th/journal/filesjournal/5-2/190120172461611.pdf>.**
- มณีมัย ทองอยู่. (2546). **โครงการวิจัยการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาไทย : กรณีชาวนาลุ่มน้ำพอง : รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.**
- มูลนิธิข้าวไทย. (2558). ยกระดับข้าวพื้นเมือง สร้างอนาคตข้าวไทยยุค AEC. เข้า 11 มกราคม พ.ศ. 2560. จาก <https://www.trf.or.th/component/attachments/download/3196>.**
- วันเพ็ญ ทับทิมแก้ว. (2558). **การปรับตัวและทัศนคติของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวไทยเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน : กรณีศึกษาผู้ปลูกข้าวในจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาลัทธิบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาธุรกิจอาเซียน คณะบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.**
- วิเชียร เกิดสุข พัทธินทร์ ฤชวรารักษ์ และ กฤติภาส วิชาโคตร. (2555). **การปรับตัวของเกษตรกรชาวนาท่งกุลาร้องให้ต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ. สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว). เข้า 9 กันยายน 2561. จาก <http://www.thailandadaptation.net/pdf/pdf2/7.pdf>.**

- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2555). **ประเทศไทยในกระแส AEC : มายาคติ ความเป็นจริง โอกาสและ
ความท้าทาย.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิชัยพัฒนา.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2558). **AEC กับแรงงานภาคการเกษตร.** สืบค้นวันที่ 30 พฤษภาคม
2561, จาก <https://prachatai.com/journal/2015/04/59054>.
- อัคร พิศาลวานิช. (2557). **ชาวไทยในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรณิข รุ่งธิปานนท์. (2557). **ภูมิภาคนิยมกับอาเซียน.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

บุคลากรกรม

- น้อย ศรีษะสงฆ์. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ชนาใจ หมิ่นไธสง, (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพักส่วนบุคคล เมื่อ
วันที่ 14 มกราคม 2560.
- ฉวีวรรณ พลเยี่ยม. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ชนาใจ หมิ่นไธสง, (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพักส่วนบุคคล เมื่อ
วันที่ 14 มกราคม 2560.
- พันรัก ฤทธิรงค์. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ชนาใจ หมิ่นไธสง, (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพักส่วนบุคคล เมื่อ
วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560
- หนูจร แสนระวัง. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ชนาใจ หมิ่นไธสง, (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพักส่วนบุคคล เมื่อ 7 กรกฎาคม
พ.ศ. 2561.
- คุณทองสุข สุทธิประภา. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ชนาใจ หมิ่นไธสง, (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพักส่วนบุคคล เมื่อ 7
กรกฎาคม พ.ศ. 2561.
- วรฉัตร รวีวรรณ. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ชนาใจ หมิ่นไธสง, (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านพักส่วนบุคคล เมื่อ
วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2561.